

**Загорка Голубовић, Бора Кузмановић и Мирјана Васовић, ДРУШТВЕНИ
КАРАКТЕР И ДРУШТВЕНЕ ПРОМЕНЕ У СВЕТЛУ НАЦИОНАЛНИХ
СУКОБА, Институт за филозофију и друштвену теорију и "Филип
Вишњић", Београд, 1996.**

Студија "Друштвени карактер и друштвене промене у светлу националних сукоба" настала је на основу резултата емпиријског истраживања које је крајем 1993. године спроведено на подручју Војводине и Србије (без Косова). Репрезентативни узорак је обухватио пунољетне грађане Србије и бројао је 1555 испитањика. Узорак је рађен као дводјелни у смислу групне идентификације појединаца. Први дио су представљали испитаници који су идентификовани преко друштвене групе припадности, односно радног мјеста/занимања, док су други дио сачињавали појединци груписани према територијалном принципу, односно домаћинству, подијељени на двије јединице избора: општине и мјесне заједнице. Укупни узорак је био структурисан тако да је обухватио: 22% испитаника из Војводине, 25% из Београда и 53% из Србије. Истраживање је спроведено на подручју које броји 6 милиона укупног становништва, од кога је 3,5 милиона радно способне популације.

Наведена студија (обима 375 страна) поред уводних разматрања и закључног поглавља, садржи четири дијела и прилоге. У првом дијелу се износе социјалне и психолошке претпоставке карактерних промена које се тичу друштвеног и културног миљеа од 1980. до 90-тих година. Истраживање се бави и социјално-психолошким аспектима међугрупних односа, а прије свега, у првом дијелу, ријеч је о психологији односа (сукоба) између етничких група на простору бивше Југославије.

Анализа елемената друштвеног карактера садраж је другог дијела студије. Друштвени карактер као један од три ситуациона стуба истраживања (остала два су друштво и друштвене промене) детерминисан је, у овој студији, са четири социјално-психолошке карактеристике: ауторитарношћу, етатизмом као специфичним обликом ауторитарне свијести, традиционалистичком оријентацијом и национализмом као доминатним односом у вријеме спровођења истраживања, и као диспозицијом карактера.

Национални идентитет и национални ставови, у трећем дијелу студије, третирају се кроз основне карактеристике групних идентификација у популацији и ставове припадника различитих група према националним проблемима. Осјећај припадности одређеној групи манифестован у групној идентификацији може да буде успољен различитим интензитетом, што зависи, с једне стране, од врсте група и њихове структурираности, а, с друге стране, од самих карактеристика појединаца и његове историје социјализације. Резултати истраживања потврђују веома високе корелације између национализма, ауторитаризма, традиционализма и етатизма "што је омогућило релативно брзу масовну преоријентацију на националистичку идеологију" (стр. 225). Ставови према националним проблемима испитују се преко два најтипичнија стереотипа која се јављају у посматраном периоду, а односе се на Хрвате и Албанце, затим испитивања тзв. "косовског проблема" и става према браку са особом друге националности. Код испитиваних ставова испољена је веома висока повезаност све жетири посматране социјално-психолошке карактеристике при чему је "стереотипно мишљење нарочито прихваћено у националистичкој и ауторитарној оријентацији". Ове двије карактеристике у највећем степену корелирају и са осталим посматраним ставовима и због тога су оне међусобно и највише повезане.

Четврти дио студије бави се друштвено-политичким и економским ставовима као ставовима који су производ утицаја различитих чинилаца: политичког понашања, социјалних и демографских обиљежја, припадности различитим групама, као и актуелне ситуације која је доминантна у формирању друштвено-политичке и економске свијести. Друштвено-политички ставови се истражују преко ставова и мишљења о начину изласка друштва из кризе, става према мировним покретима и мишљења о рату, затим мишљења о санкцијама међународне заједнице према СРЈ, односа према политичким странкама, става према неформалном ангажовању, става о најцјењенијој личности на политичкој сцени Србије, става о државном уређењу, става према типу српске државе, преференције важних политичких идеја, као и става о идеалу или вриједности којима све идеологије поклањају нарочиту пажњу (слобода или једнакост). Посебно су испитивани према цркви и религији, односно мишљења о томе какав став друштво треба да заузме према цркви и религији, као и став према увођењу вјеронауке у школама. Црква и религија нијесу биле запостављена у претходном (комунистичком) периоду, када су у питању социолошка истраживања.

Психичке предиспозиције и промјене економске свијести у истраживању су третиране преко става о уједначавању зарада, става према приватизацији, става о одговорности државе за економску егзистенцију

појединаца и става о конкуренцији. На основу четири пара тврдњи (социјално-психолошке карактеристике) "формиран је тзв. индекс економске оријентације који, по претпоставци, покрива димензију егалитарно-статистичка, односно либерална свест" (стр. 317).

Студија о друштвеном карактеру и друштвеним промјенама у свјетлу националних сукоба омогућава нам да на основу односа између друштвеног карактера и низа конкретних ставова, увјерња и мишљења у контексту друштвених промјена покушамо да нађемо дио одговора о узроцима кризе у Југославији 80. година и распаду југословенске државе 90. година, као и разлозима заостајања Југославије за другим источноевропским земљама, иако је од њих до осамдесетих година била напреднија! Један од узрока кризе и распада Југославије је "криза идентитета југословенске заједнице" (З. Голубовић), садржана у томе што Југославија никада није раскрстила са совјетским моделом развоја друштва који је представљао комбинацију стаљинизма и тоталитаризма. У Југославији су се дешавале разноврсна систематска модификовања са низом противурјечних рјешења у основи којих је био једнопартијски монопол. Ауторитарни систем се није структурно разграђивао. Сви покушаји спровођења темељних друштвених и економских реформи спречавани су системско заштитним механизмима. Када је у питању заостатак у развоју у односу на друге источноевропске земље, од којих је Југославија до 1980. године била далеко напреднија, онда разлоге треба тражити у томе што у нашој земљи није био конституисан један широки фронт свих прогресивних и мислећих снага на линији поларизације држава-друштво, као што је био случај у Пољској. Промјене и потресе који су се десили у земљама "реал-социјализма", у оквиру којих морамо посматрати и распад Југославије, Европа није спремно дочекала. Такву ситуацију су најбоље искористили националисти, па су националне елите постале одлучујући политички чинилац. Прелазак из "ауторитарног комунизма" у "ауторитарни национализам" и појава "вођа с националним заставама" били су довољни разлози да изазову крваву завршницу југословенске драме.

Студије "Друштвени карактер и друштвене промене у светлу националних сукоба" представља незаобилазно дјело у тумачењу и објашњењу узрока кризе и распада југословенске заједнице.

Др Срђан Вуксановић